

*Пантюхіна О.Ю.,
кандидат архітектури,
доцент кафедри
ландшафтної архітектури КНУБА*

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА ПРИЙОМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ МІСЬКИХ ПРИБЕРЕЖНИХ ОЗЕЛЕНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ

Прибережні озеленені території – унікальні ділянки в межах міст, де зустрічається водний світ зі світом суші; особливе місце, де міські мешканці можуть відпочити на лоні природи чи зайнятися спортом, оздоровленням, водними розвагами.

Водночас ці території зі збереженими ділянками природного ландшафту – водно-болотними угіддями, прибережними заплавами, пляжами, заливними луками, чагарниковими й деревними насадженнями – є вразливою до антропогенних втручань частиною водно-зеленого екологічного коридору.

Як виявили численні дослідження [9, 10], без проведення відповідного планування і благоустрою інтенсивне антропогенне використання цих територій призводить до виснаження біоценозів, деградації середовища та зниження його привабливості для відвідувачів.

Поступово у багатьох містах світу протягом ХІХ–ХХ ст. прибережні озеленені території були перетворені у парки. Основною функцією цих парків стала рекреація для зростаючої кількості міських мешканців, для цього природні ландшафтні комплекси окультурювалися: прокладалися мережі пішохідних доріжок, влаштовувалися майданчики для відпочинку, спорту, дитячих занять, культурних подій, території обладнувалися громадськими вбиральнями, інженерними системами тощо.

На сьогодні, коли стали явними проблеми модерністського методу планування міст, все більше уваги приділяється функціонально-планувальній оптимізації внутрішньоміських територій. Не стали винятком і цінні ділянки прибережних озеленених територій та парків, які розглядаються як важлива частина потенціалу міста.

Провідною світовою тенденцією останніх років стало приведення озеленених територій загального користування у відповідність їх положенню у системі міста та реальному рекреаційному навантаженню, розширення функцій, забезпечення стабільності ландшафтних комплек-

сів. У центрі уваги проектувальників відтепер постала пряма залежність між якістю відкритих просторів міста та якістю життя [2–6]. Відповідність середовища потребам дорослих, дітей, пенсіонерів та маломобільних груп населення, забезпечення їх комфорту та безпеки, максимально дбайливе ставлення до природи – головна мета при створенні нових та реконструкції існуючих міських парків.

Основними завданнями реабілітації прибережних озелених територій у містах є:

1. Захист, догляд та, по можливості, поліпшення і відновлення якості прибережного середовища, його природних і штучних ресурсів.
2. Забезпечення збалансованого використання і консервації ресурсів.
3. Максимізація суспільного доступу до і вздовж берегів та максимальна варіабельність рекреаційних можливостей у прибережній зоні.
4. Пріоритет для прибережно-залежного і прибережно-пов'язаного розвитку.
5. Заохочення державних та місцевих ініціатив і кооперацій щодо координованого планування й розвитку прибережних територій.

Для здійснення вищезазначених завдань та вирішення актуальних питань з відновлення статусу прибережних територій як цінних міських озелених просторів в основу проектних рішень закладаються принципи:

- просторової, функціональної та соціальної інтеграції прибережних озелених територій з містом;
- функціональної різноманітності (з урахуванням інтересів усіх соціальних груп);
- гуманності середовища (забезпечення комфорту й безпеки відвідувачам);
- економічності експлуатації (споруд, обладнання, інженерних мереж);
- екологічності (відтворення і підтримка біоценозів, очищення територій засобами біоремедіації, утримання насаджень без використання штучних речовин, використання дощових і стічних вод тощо);
- стійкого озеленення (переважне використання рослин-ендемів);
- продуктивності (переорієнтація частини озелених територій під продуктивні ландшафти);
- партиципації (залучення місцевих громад до процесів проектування і підтримки парків).

Розквіт партиципаційного підходу в управлінні й плануванні розвитку міст привів до появи тенденції з персоніфікації міського і паркового середовищ [2, 4, 6]. Відмова від уніфікованих рішень (від ширини доріжок до форми лав), пошук місця для індивідуальності й можливостей виразити себе привели до виникнення творчих ініціатив щодо використання зелених просторів. Численні конкурси та реалізовані проекти реабілітації міських прибережних озелених територій показують, що ці вразливі ділянки можуть використовуватися набагато ефективніше та екологічно стабільніше, ніж раніше [1–8].

Аналіз закордонних проектів останнього десятиріччя дозволив виявити сучасні архітектурно-планувальні прийоми вирішення завдань реабілітації прибережних озелених територій, які наведено у табл.

Переосмислення ролі та образу міських озелених територій поступово відбувається і в Україні. З'являються громадські ініціативи, концепції, конкурси з модернізації, реконструкції та розвитку інфраструктури

Таблиця

Сучасні прийоми реабілітації прибережних озелених територій

1. Розкриття прибережної смуги для рекреаційного використання

1.1. The New Lido, Danube river public space, Bratislava, Slovakia, 2017

1.2. Hornsbergs strandpark, Stockholm, Sweden, 2012

1.3. Rhone river banks, Lion, France, 2007

2. Розширення берегової лінії через створення пірсів та понтонів

2.1. Boca del Rio waterfront park, Veracruz, Mexico, 2016

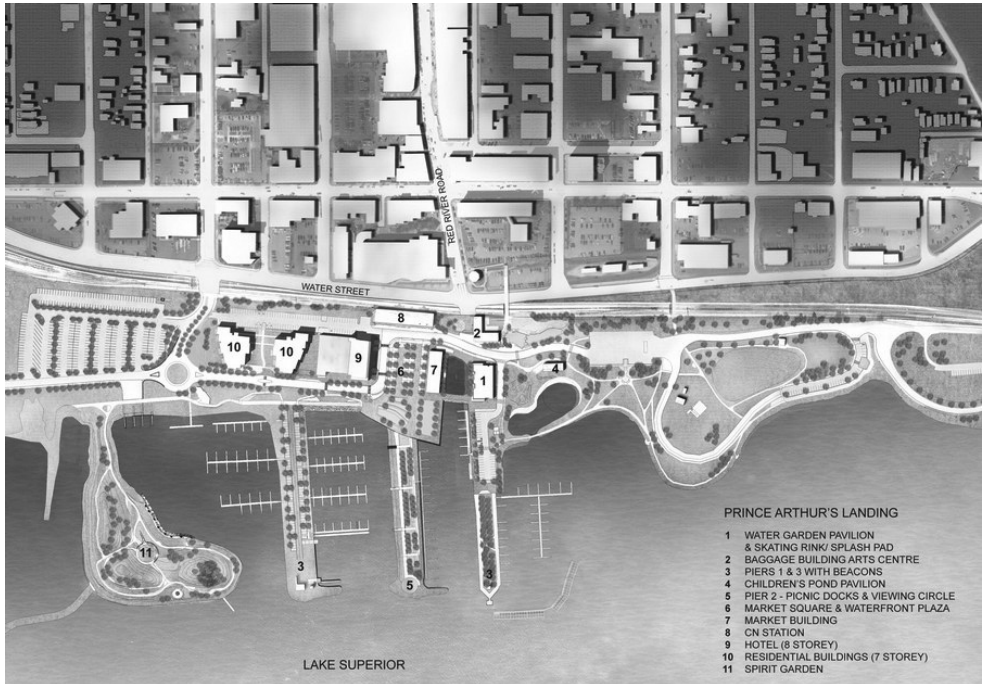
2.2. Winter Bath, Copenhagen Harbor, Denmark, 2013

2.3. Floating bicycle routes, Amsterdam, Holland, 2010

ри міських парків. Але прибережним озелененим територіям, особливо на схилах, поки що приділяється недостатньо уваги. Як виняток, можна назвати м. Київ, у якому з 2012 року проводяться заходи в рамках Стратегічної ініціативи «Дніпровська перлина» – конкурс «Концепція збереження та розвитку Київських островів» (2012), проект «Концепції розвитку інфраструктури прибережних територій та зон відпочинку» (2017) [12].

3. Переобладнання існуючих пірсів у багатофункціональні озеленені простори

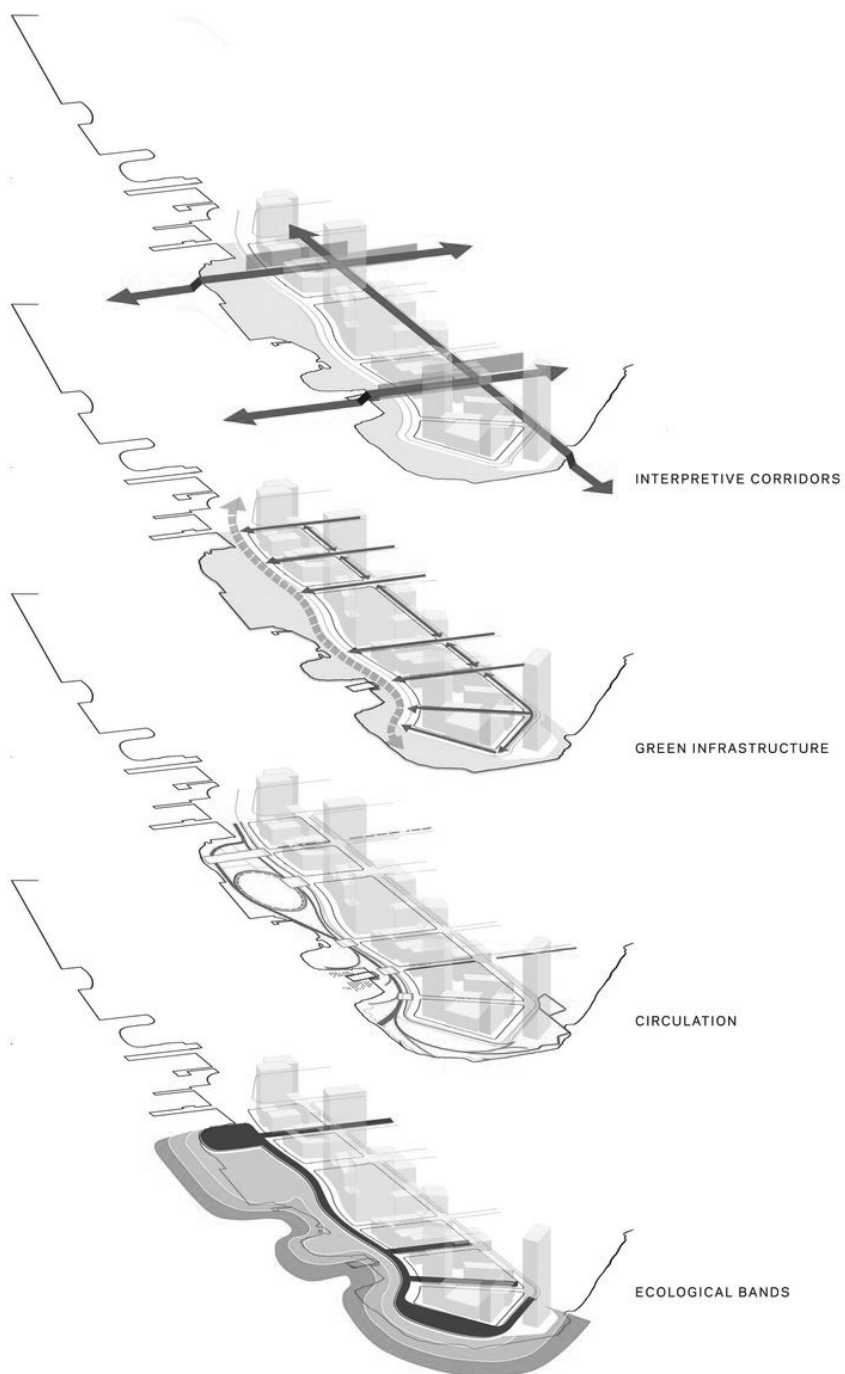
Prince Arthur waterfront, Thunder Bay, Ontario, Canada, 2011

4. З'єднання паркових зон з узбережжям «зеленими» мостами

Tulsa park, Tulsa, Oklahoma, USA, 2014

5. Регенерація водно-зелених коридорів

Hunters Point South waterfront park, NYC, USA, 2014

6. Відновлення біорізноманіття прибережного ландшафту

ENGAGING and INHABITING the RIVER EDGE : TIERED SEATING

the upper park steps down to the lower park river bank through a series of gabion walls which form informal seating areas along the active river channel where active recreation such as kayak racing may occur
the lower park's undulating edge creates a more dynamic relationship to the river
bridges at key locations allow access to the river gateway which runs along and traverses the river connecting the river banks
key islands are dedicated to wildlife habitat as well as kayak rest stops and fishing destinations for observation

PLANTING STRATEGY

COASTAL MEADOW - LOWER PARK

LUPINUS

DICHELOSTEMMA
CAPITATUM

SISSYINCHIUM
BELLUM

ENCELIA
CA

NASELLA
PULCHRA

TYPHA
LATIFOLIA

VETIVER
GRASS

CAREX
PRAEGRACILIS

SCRIPUS
CA

WETLAND/FILTRATION BASINS

California Coastal plan, USA, 2015

7. Відновлення природної форми узбережжя

Hornsbergs strandpark, Stockholm, Sweden, 2012

8. Створення намівних паркових територій для оздоровлення урбанізованого середовища

Waterfront Nomad park, Busan North Port, Busan, China, 2014

Нещодавно і в м. Одесі звернули увагу на озеленені прибережні території загального користування: у 2015 році відбувся конкурс на комплексну реконструкцію парків навколо Потьомкінських сходів, Грецького (колишнього Лунного) та Стамбульського парків. Урочисте відкриття Стамбульського парку пройшло у травні 2017 року. На сьогодні завершується реконструкція Грецького парку.

На підтримку громадської позиції зі збереження озелених прибережних територій Одеси від забудови у Генеральному плані міста, затвердженому у 2015 році, передбачено організацію парку на приморських схилах від Ланжерону до мису Великого Фонтану. Першим етапом реалізації рішень діючого Генерального плану стала розробка у 2017 році інститутом «Діпромiсто» містобудівної документації «Детальний план території прибережних схилів від парку ім. Т.Г. Шевченка до 16 ст. Великого Фонтану зі створенням парку «Ювілейний».

Метою розробки проекту є створення комплексної території для рекреації, відпочинку і туризму із забезпеченням вільного доступу громадян до пляжів та зелених зон, а також визначення і закріплення меж парку «Ювілейний» [11].

Загальними проблемами як для прибережних схилів м. Одеси, так і для парків у інших містах України, є занедбаність територій, відмирання паркоутворюючих зелених насаджень, самосіви карантинних видів, поява дисонуючих споруд, а головне – функціональна та моральна деградація.

Особливостями території, для якої розробляється детальний план, є значна протяжність (12 км); ускладнений ярово-балковий рельєф схилів (абсолютні відмітки поверхні коливаються в межах 0,0–52,0 м); наявність зон щільної громадської і рекреаційної забудови; відсутність організованих місць відпочинку на схилах; нерівномірний розподіл відвідувачів (перевантаженість пляжних і припляжних зон Ланжерону, Відради, Аркадії та Золотого берега, інші території з нечастим використанням та низьким рівнем благоустрою); неоднорідна транспортна і пішохідна доступність, важкодоступність для маломобільних груп населення; відсутність набережної як єдиного пішохідного простору.

Крім того, висотна та котеджна забудови вздовж верхньої межі парку перешкоджають організації підходів та під'їздів, створюють геологічні і гідрологічні проблеми. Спонтанна забудова у пляжній зоні перебиває підходи до моря, погіршує естетичні характеристики краєвиду. Більша частина схилів і терас вкрита малоцінними, неорганізованими зеленими насадженнями, трав'яний покрив нестійкий.

Заради вирішення вищезазначених проблем та перетворення території прибережних схилів у повноцінний рекреаційний простір у проекті парку «Ювілейний» закладено чіткі принципи – створення відкритого безпечного середовища; функціональної різноманітності та доступності усіх ділянок парку; домінування пішоходів та обмеження автомобільного руху на території парку; заборони нової забудови; збереження при-

родного ландшафту; використання стійкого озеленення та екологічних методів догляду за насадженнями.

Для реабілітації прибережних озелених територій проектом «Детальний план території прибережних схилів від парку ім. Т.Г. Шевченка до 16 ст. Великого Фонтану зі створенням парку «Ювілейний» передбачено широкий спектр архітектурно-планувальних, інженерних та екологічних заходів [11], які включають:

- виділення на території ландшафтно-рекреаційної зони (майбутнього парку) та зони громадської і рекреаційної забудови (приморських рекреаційних центрів);

- функціональне зонування території парку згідно з планувальними та інженерними обмеженнями;

- збереження та підкреслення ритмічної структури терас частковим виположенням і закріпленням схилів;

- розміщення різноманітних майданчиків для активного і тихого відпочинку, культурних і спортивних подій;

- продовження Траси здоров'я як головної композиційної осі парку до 16 ст. Великого Фонтану;

- оптимізація автомобільного руху та розміщення паркінгів на в'їздах у парк;

- збільшення кількості та упорядкування мережі пішохідних доріжок на території парку;

- створення єдиної набережної;

- збільшення площі існуючих пляжів шляхом підсипки та їх благоустрій;

- розчистка прибережної акваторії моря;

- проведення берегоукріплювальних робіт уздовж узбережжя, комплексу протизсувних та протипросадних заходів і захисту від підтоплення;

- формування нових, композиційно виразних масивів деревно-кущової рослинності, посів багаторічних трав і квітів, збільшення кількості квітучих та плодкових рослин.

Таким чином, планувально-інженерними рішеннями забезпечуються розкриття та облаштування прибережних схилів за принципом інтеграції з тканиною міста, їх функціональна різноманітність і комфортність середовища.

Крім того, закріплення за територією від парку ім. Шевченка до 16 ст. Великого Фонтану статусу озеленої території загального користування, встановлення водоохоронної зони та прибережної захисної смуги моря дозволять повноцінно включити цю ділянку міста у приморський водно-зелений екологічний коридор, розпочавши процес відновлення біорізноманіття прибережного ландшафту.

Отже, виходячи з новітнього досвіду міст Одеси та Києва, можна побачити, що завдання з реабілітації прибережних озелених територій є актуальними і для міст України. Провідні сучасні принципи та прийоми роботи з цими територіями поступово знаходять своє застосування і в українській практиці планування, проектування та реалізації проектів на основі гуманності та врахування інтересів природи і соціуму.

Список літератури

1. 2014–2016 ASLA Professional awards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.asla.org (дата звернення: 10.06.2017).
2. *Alenka Korenjak, Masa Cvetko, Ana Celigoj*. ProstoRoz/Ljubljana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rali.boku.ac.at/ila/veranstaltungen/konferenzen/x-larch-2-2006/ (дата звернення: 21.05.2017).
3. *Aybigе Tek*. Battle of the Landscapes: Berges de Seine Paris vs Rhone River Bank Lyon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://landarchs.com/battle-landscapes-berges-de-seine-paris-vs-rhone-river-bank-lyon> (дата звернення: 21.05.2017).
4. *Cathy Simon*. Two Stunning Examples Of Urban Waterfront Renewal. – Режим доступу: <http://ca.perkinswill.com/news/two-stunning-examples-of-urban-waterfront-renewal.html> (дата звернення: 21.05.2017).
5. *Hornsbergs Strandpark*, a modern wonder of landscape architecture // Інтернет-журнал ArchDaily [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.archdaily.com/301967/hornsbergs-strandpark-pyrens-arkitektkontor (дата звернення: 10.06.2017).
6. *New Lido project* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.novelido.sk. (дата звернення: 21.05.2017).
7. *Sadia Quddus*. SYNWHA Consortium wins Competition to design waterfront park for Busan North Port / Quddus Sadia // Інтернет-журнал ArchDaily [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.archdaily.com/567608/synwha-consortium-wins-competition-to-design-waterfront-park-for-busan-north-port (дата звернення: 10.06.2017).
8. *Tulsa park project* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agatheringplacefortulsa.com> (дата звернення: 10.06.2017).
9. *Геник Я.В., Дида А.П.* Вплив антропогенних навантажень на стан ґрунтового покриву паркових і лісопаркових насаджень міст Карпатського регіону України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.13. – С. 110–114.
10. *Кучерявий В.П.* Урбоекологія. – Львів: Світ, 2001. – 440 с.
11. *Матеріали* проекту «Детальний план території прибережних територій від ЦПКіВ ім. Т.Г. Шевченка до 16-ї станції Великого Фонтану з урахуванням створення парку «Ювілейний» у м. Одесі». – ДП УДНДПМ «Діпромiсто» імені Ю.М. Білокозя, 2017.
12. *Стратегічна ініціатива Дніпровська перлина* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dp.kga.gov.ua/uk/strategichna-initsiativa-dniprovska-perlina> (дата звернення: 10.06.2017).